

Dom kao prostor sjećanja: problem nacionalnog identiteta u romanu Viktorije Ameline *Dom za Doma*

*Stvar je u tom
Što ja nemam dom
I po pravilu dobrog tona
K'o po pravilu dobrog remena
Sjetim se iz kojeg sam plemena
Čekam na svoj Gremmy
Jednostavno nemam gdje sjesti
Napisati svoj govor:
Ja nemam dom
Ja nemam dom
Ja nemam dom
“Odyn v kanoe”*

Tijekom posljednjih desetljeća bilo je mnogo pokušaja da se na nov način sagleda problem prošlosti, ne toliko opisivanjem stvarnih povijesnih događaja koliko aktualizacijom težine kolektivnih uspomena. Znanstvenici su se okrenuli sjećanju kao konceptu koji je u stanju povezati prošlost i sadašnjost (Santos, 2001: 163–164). I zato je u suvremenom znanstveno-teorijskom diskursu problem pamćenja postao primaran za književnike, kulturologe, antropologe, filozofe, sociologe itd.¹ Takva pozornost objašnjava se potrebom reinterpretacije prošlosti, što je nužan uvjet na putu do pronalaska vlastitog “temelja” i osvješćivanja svog identiteta. Oksana Puhons'ka u monografiji *Literaturnyj vymir pamjaty (Književna dimenzija pamćenja)* ovako komentira taj proces:

Riječ je prije svega o važnosti revizije prošlosti koja je povezana s iskustvom suvremenika 20. stoljeća, u kojem su društveni, politički, ekonomski i kulturni procesi kardinalno izmijenili tijek povijesti. Nemoguće je zanemariti to da je globalizacija suvremenog svijeta uzrokovala krizu kulturnog sjećanja, naročito u društvima koja su izašla iz sastava SSSR-a. Jer nakon njegova raspada pred tim društvima pojavili su se izazovi koji su zahtijevali brzu adaptaciju na novu stvarnost. (Puhons'ka, 2018: 9)

Zato se u Ukrajini na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće naglo pojavio problem samoidentifikacije i nacionalne neukorijenjenosti. Pronalazak svojeg identiteta nije moguć bez povratka svome sjećanju jer “to je jedan od najbitnijih elemenata onoga što se danas zove individualni ili kolektivni identitet, čije je traganje jedan od temeljnih oblika djelovanja pojedinaca i društva današnjice” (Le Goff, 2013: 133).

Posebnu pozornost zaslužuje izučavanje problema posttotalitarne svijesti i posttotalitarnog sjećanja. Upravo taj pravac aktivno se razvija u znanosti o književnosti tijekom posljednjih trideset godina, naročito u radovima T. Ćundorove, J. Poliščuka, A. Matusiak, I. Starovojt, O. Ćalete, O. Puhons'ke, O. Romanenko, H. Rutar itd. Književnost je bila važan element posttotalitarne kulture i zato ona ima ključnu ulogu u procesu obnove nacionalnog identiteta. Osobitu pozornost taj proces zadobiva kada je riječ o formiranju nacionalne slike svijeta kroz prizmu traumatičnog pamćenja prošlosti:

Upravo tako kako ju pokušavaju prikazati umjetnički tekstovi, postsovjetska stvarnost prikazuje se nacionalnom društvu – nikako ne idealna i sklona brzom prevladavanju posljedica dugačke totalitarne ekspanzije, unakažena stvarnošću i lišena tradicije, povijesti, sjećanja... (Puhons'ka, 2018: 37)

Problem nacionalnog identiteta, njegov gubitak i traganje za njim, sjećanje naraštaja, traumatično iskustvo sovjetske prošlosti, fenomen posttotalitarne svijesti – upravo su u središtu ovoga rada. I zato je spajanje studija pamćenja i studija traume postalo teorijsko-metodološka osnova ovoga istraživanja. Izučavanje traumatiziranog sjećanja kao jedne od kategorija *memory studies* zahtijeva analizu sjećanja ne samo u smislu fenomena koji je povezan samo s individualnom sviješću čovjeka, već i u smislu procesa koji određuje formiranje identiteta društvenih grupa i povijesnog diskursa. Trauma apelira na sjećanje, tjera na prisjećanje i artikulaciju onoga što nisu izgovorili prethodni naraštaji. Taj problem ne prestaje suočavanjem s traumom, već on predviđa znatno širi spektar društvenog odgovora. Cathy Caruth, jedna od najmje-

¹ Vrijedi spomenuti radove Jana i Aleide Assmann, Pierrea Noraa, P. Connertona, M. Halbwachsa, B. Szacke, M. Hirsch itd. Od ukrajinske građe problem sjećanja i identiteta aktualiziran je u radovima T. Ćundorove, J. Ćrycaka, O. Koljastruk, A. Portnova, J. Poliščuka, V. Černećkog, O. Stjažkine i dr.

rodavnijih znanstvenica u području studija traume, tvrdi kako za “učinkoviti odgovor na traumu nije dovoljno jednostavno detektirati činjenice koje se poriču i izvrću, već je potrebno stvoriti uvjete u kojima se može dogoditi kolektivno društveno priznanje i reakcija na tu traumu” (Caruth, 2017: 17). I stoga u tom kontekstu važno mjesto ima generacijski pristup i pojam “generacijske traume” koja se prenosi s jedne na drugu generaciju i čeka priznanje te artikulaciju. Osim toga, svjedočanstava očevidaca koji su proživjeli traumatični događaj su jedna od temeljnih komponenti sjećanja naraštaja. To je povezano s tim da proživljeno traumatično iskustvo na određeni način deformira samosvijest čovjeka i vlastiti identitet te direktno utječe ne samo na predodžbu prošlosti, već izmjenjuje i projekciju sjećanja i utjecaj sjećanja na budućnost.

Traumu se pozicionira kao faktor ponovnog vrednovanja prošlosti i pronalaska njegovog mjesta u sadašnjosti, a onda i kao ono što oblikuje svjetonazorsku paradigmu sljedećih generacija. Stoga je i jedan od osnovnih koncepata ovog rada koncept post-sjećanja, postpamćenja, koji je predložila Marianne Hirsch. Riječ je o sjećanju koje prethodna generacija ostavlja u nasljedstvo i koje ima određujuću ulogu u oblikovanju sljedeće generacije. Autorica u svojem eseju “Generacija postpamćenja: pisanje i vizualna kultura nakon Holokausta” govori o fenomenu sjećanja sljedeće generacije koja nikada nije bila ni svjedok ni žrtva, tumačeći postsjećanje kao konstrukt koji prenosi traumatično iskustvo i znanje iz generacije u generaciju. I zato se postsjećanje može tumačiti kao “odgovor druge generacije na traumu prve generacije” (Hirsch, 2001: 218). Međutim, bitno je napomenuti da u ovom procesu često imamo posla s memorijalnim prazninama, generacijskim raskidima ili čak pseudo-sjećanjem, što je posljedica prijenosa traumatičnog iskustva s generacije na generaciju, prekomjerne usredotočenosti na njega ili, naprotiv, trenucima prešućivanja. Fenomen postsjećanja temelji se na tome da učinak događaja koji su se odvijali u prošlosti traje u sadašnjosti. To se objašnjava time da potomci, iako osobno nisu bili sudionici događaja, putem povezanosti s traumatičnom prošlošću postaju njezini zarobljenici, a sadašnjost pak “ne podliježe reprezentaciji, neuhvatljiva je” (Āundurora, 2012: 10).

U predloženom članku fokusirat ćemo se na roman Viktorije Ameline² *Dom za Doma* (*Dim dlja*

² Viktorija Amelina – ukrajinska spisateljica koja je 2014. godine debitirala s romanom *Syndrom lystopadu, abo Homo Compatiens* koji je ušao u ljestvicu TOP-10 *LitAkcent-2014*, a kasnije je nominiran za nagradu Valerija Ševčuka. Godine 2016. dvije njezine knjige pobijedile su na natječaju koji je objavio Međunarodni festival *Zaporiz'ka knyžkova toloka – 2016*: roman *Syndrom lystopadu, abo Homo Compatiens* u kategoriji “Ukrajinska umjetnička književnost. Proza” i *Htos', Abo Vodjane Serce* – u kategoriji “Dječja književnost”. Ove godine Viktorija Amelina predstavila je još jednu knjigu za djecu *E-e-estoriji ekskavatora Eky* (Vydavnyctvo StaroĀo Leva, 2021). Roman *Dom za Doma*

Doma). To je obiteljski roman o trima generacijama obitelji Cilyk koju je sudbina dovela u njima strani grad L'viv u sedamdesetim godinama 20. stoljeća. Sovjetska stvarnost i sjena totalitarne prošlosti određuju njihove sudbine koje su različite po shvaćanju sebe, svoje nacionalne pripadnosti, razumijevanju identiteta, tumačenju nacionalne povijesti itd. Objekt ovog rada postao je jedan od glavnih toposa koji predstavlja model shvaćanja i interpretacije prošlosti – slika *Doma*. Pozivajući se na radove Pierrea Nora, *Dom* se može tumačiti kao mjesto sjećanja, kao ona značajna jedinica koja je simbolički glas predaka, mjesto susreta prošlosti i budućnosti. U ovom djelu *Dom* je prikazan kao prostorna metafora obiteljskog sjećanja, kao mjesto memorijalnih generacijskih iskustava (individualnih, kao i kolektivnih). Tumačeći *Dom* kao filozofsko-ontološku konstantu, autorica se okreće problemu unutrašnjeg bezdomstva i egzistencijalnog sirotanstva. Ona stavlja naglasak na problem neukorijenjenosti, “dezorijentaciju na terenu” i traumatiziranost totalitarnom prošlošću. Stoga ćemo pokušati rasvijetliti što je *Dom* u romanu Viktorije Ameline: “krajolik uskraćenih i jadnika” koje objedinjuje sjećanje na prošlost ili prostor u kojem se odvijala nacionalna samoidentifikacija.

DOM/NE-DOM/ANTIDOM

Kao što je primijetila Olena Romanenko, u djelu

postoji nekoliko značajki koje preusmjeravaju književni razgovor s rasprave o identitetu naraštaja, kao glavne teme ukrajinskog romanopisanja posljednjih desetljeća, na raspravu o kulturnoj kartografiji i traumatičnom krajoliku ukrajinske prošlosti. (Romanenko, 2018: 3)

“Tko si ti? S kime se identificiraš? Jesi li spreman ući u svoj *Dom*? Kako raskinuti s prijelaznim identitetom i pronaći svoj nacionalni identitet?” – upravo su ovo postala središnja pitanja ne samo u romanu V. Ameline, već i u djelima O. Zabužko, S. Źadana, J. Vynnyčuka, M. Matios, S. Andruhovyč, S. Procjuka itd.³ Oslanjajući se na radove Pierrea Nora koji je tvrdio da sada živimo “u vremenu trijumfa sjećanja”, a da je “svijet zapljusnuo val uspomena, čvrsto sjeđinivši odanost prošlosti – stvarnoj ili zamišljenoj – s osjećajem pripadnosti, s kolektivnom ili individualnom samosviješću, s pamćenjem i identitetom” (Nora, 2005: 202), možemo govoriti o neupitnoj povezanosti

izašao je 2017. godine, izazvavši odjek među kritičarima, kao i među čitateljima. Bio je u užem izboru međunarodnih i nacionalnih nagrada: *Nagrade EU-a za književnost*, *Nagradu UNESCO-va kreativnog grada*, *LitAkcent roku – 2017*.

³ Prije svega je riječ o djelima kao što su: *Muzej pokynutyh sekretiv* (O. Zabužko), *VorošylovĀrad*, *Internat* (S. Źadan), *TanĀo smerti* (J. Vynnyčuk), *Solodka Darusja*, *Bukova zemlja* (M. Matios), *Infekcija* (S. Procjuk), *Amadoka* (S. Andruhovyč) itd.

sjećanja i identiteta. Ovdje je važno naglasiti da se Viktorija Amelina dotiče krajnje važne teme za ukrajinsko društvo – problema rastanka od “sovjetskog identiteta”, (ne)moćnosti tog procesa za određeni dio društva, krize samoidentifikacije i unutrašnjeg sukoba sa shvaćanjem sebe, borbe između “postsovjetskog” i “ukrajinskog”.⁴ Sve se to zaoštava u kontekstu povijesnih događaja. Perestrojka, Granitna revolucija, raspad SSSR-a, Narančasta revolucija, Revolucija dostojanstva, rusko-ukrajinski rat; ponovno otkrivanje povijesti, demitologizacija prošlosti, reinterpetacija za Ukrajinu temeljno važnih događaja i imena (Drugi svjetski rat, djelovanje OUN-UPA, Gladomor, Holokaust itd.) i njihovo različito tumačenje (za ukrajinsko društvo karakteristična je regionalna diferencijacija, podijeljenost na Zapad i Istok, različitost identiteta) – svi ti događaji i procesi su na ovaj ili onaj način prouzročili traumatično iskustvo Ukrajinaca na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, što je imalo za posljedicu formiranje “nedefiniranog identiteta”, nejasno artikuliranog i neosvijestjenog. Jörn Rüsen tvrdio je da se “identitet formira kao sposobnost reći ‘ne’ nametnutim obrascima shvaćanja sebe i organizacije života” (Rüsen, 2010: 100). Međutim, većina likova u romanu nije spremna na susret sa sobom, nije spremna na utvrđenje svog vlastitog identiteta, ne razumiju, ne znaju i ne žele znati tko su, gdje su njihovi korijeni i temelji, a najgore – ne znaju kamo trebaju ići dalje:

Odakle? Mama Olja zastala je i šutjela. Što treba odgovoriti? I stvar nije u tome da se nađe ispravan odgovor kao na ispitu. Naprosto, doista, odakle je ona? Možda je iz Bakua? Ma da osjeti samo tanki miris nafte kojeg se i sama Olja, naravno, ne sjeća, bilo koji pas znat će da se ona kupala u Kaspijskom moru. A možda

⁴ Istraživanja sovjetske prošlosti aktivno se razvijaju u Ukrajini, kao i izvan nje. Interes za nekada tabuizirana i iz društvenog sjećanja istisnuta neistražena područja povijesti, tijekom narednih godina potaknuo je istraživački rad i nastanak velikog broja publikacija na temu sovjetske prošlosti. Jedna od glavnih tema je problem “sovjetskog identiteta” i njegov utjecaj na ukrajinsku sadašnjost. Posebno je važno istaknuti radove Olene Stjažkine (Stjažkina, Olena, 2017. “Radjans’ke jak svoje, čuže, inše: teoretyčni pidhody”, u: *Novi storinky istoriji Donbasu*, knj. 26, str. 51–71; Stjažkina, Olena, 2017. “Volodari času: čomu radjans’ke (ne)zaveršujet’sja”, u: *Radjans’kist’: sprobna diağnostyky kriz’ pryzmu povsjakdennosti*, zb. Materijala Vseukr. nauk-metod. seminaru, 7.–8. travnja, Vinnycja, ur. O. A. Koljarstjuk, str. 63–90), Jaroslava Ćrycaka (Ćrycak, Jaroslav, 2007. *Paradoksy nacional’noji identyčnomy: https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobicy/paradoksi-nacionalnoji-identyčnomy*, pristup: 16. kolovoza 2021) i Oleksandra Komarova (Ćrycak, Jaroslav; Komarov, Oleksandr, 2021. *Šljah stanovlennja ukrajins’koji identyčnomy: https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannja/shlyah-stanovlennja-ukrajinskoyi-identyčnomy*, pristup: 10. rujna 2021), Ol’ge Koljastruk (Koljastruk, Ol’ga, 2019. “Podolannja radjans’koğo počynajet’sja z sebe i dajet’sja duže važko”, u: *Ukrajina Moderna: https://uamoderna.com/jittepistyry/olha-kolyastruk*, pristupljeno: 30. kolovoza 2021). Posebno je vrijedno spomenuti Međunarodnu znanstvenu konferenciju *Radjans’ke “ja” i radjans’ke “my” miž ideologijeju i real’nistju* (Kijev, NaUKMA, 24. do 26. lipnja 2021. godine).

je iz sela na Zabajkalju, gdje je išla u prvi razred? A možda je iz nekog tamo Saratova gdje nikad nije ni bila jer je odande od nekih nepoznatih nevolja pobjegla još njezina baka, tokom Volge sve do Kaspijskog mora. Ili je Olja možda ipak iz Ukrajine? Iz sela kamo će uskoro krenuti otac da postavi spomenik na grob svoje majke. (Amelina, 2017: 116)

Povijesni kontekst postao je određujući u procesu shvaćanja romana Viktorije Ameline. Na primjeru obitelji Cilyk autorica je pokazala svu kompleksnost procesa traženja sebe, svoje nacionalne pripadnosti, krizu samoidentifikacije na putu prema Domu kao mjestu samoodređenja, mjestu gdje nastaje energija roda. Analizirajući topos Doma, bitno je primijetiti da se radi o nekoliko njegovih projekcija. Prva je tumačenje Doma kao vlastitog mikrokozmosa te posebnog prostora slobode i sigurnosti. U smislu unutrašnjeg Doma važniji je njegov osobni osjećaj ili čak emocija. Dom se može odrediti kao “mjesto sjećanja”, kao lokaciju gdje se odvija dijalog s prethodnim generacijama, gdje “progovara” glas predaka, i zato je važno ne izgubiti sjećanje na dom. Dom je mjesto gdje se zbiva duhovni život obitelji, sa svojom tradicijom, vrijednostima, uspomena, glasovima, tajnama, relikvijama itd. Međutim, unatoč simboličnosti prezimena (“*Cilyk* je mala stijenska masa koja prilikom obrade nalazišta ostaje cjelovita”, Amelina, 2017: 47), to se s obitelji nije dogodilo, oni nisu ostali “cijeli” s obzirom na shvaćanje sebe i svojih korijena, u njihovim glavama neprekidno se čuje pjesmica: “Moja adresa nisu dom i ulica, moja adresa...” (Amelina, 2017: 116).

Izgubljeni, dezorijentirani, traumatizirani kako prošlošću tako i sadašnjošću, usamljeni i stranci u vlastitom Domu – upravo takvi su likovi epohe “post”. Koordinate bivanja nekoliko naraštaja obitelji Cilyk kao nositelja postsjećanja su življenje u prijelazu. Stan na ulici Lepkog (a možda Ćalana?!) prije podsjeća na prostor gdje vlada atmosfera “neukorijenjenosti” i neodređenosti. Dom postaje ne-Dom koji se može protumačiti kao slučajno utočište, kao “privremeni tabor za izbjeglice” (Amelina, 2017: 49–50). Važno je naglasiti da “postsjećanje manifestira svoj kompenzacijski utjecaj ne putem uspomena, već putem “slikovnih kartica, projekcija, stvaralaštva” koji se realiziraju u obliku fotografija, dokumenata, knjiga, spomenika. Oni su svojevrсна predmetna, materijalizirana nadopuna te praznine koja postoji u sjećanju o strašnoj prošlosti njihovih roditelja” (Ćundorova, 2018: 99).

U staroj zgradi na ulici Lepkog-Ćalana stvari su tragovi sjećanja – slučajnog, raspršenog, stranog, neprihvaćenog, a ponekad čak sramotnog. Sva ta memorijalna ostavština postala je memorijalna starudija, jer u njoj je deformirana ili prešućivana povijest, povijest čitavih naraštaja:

Donosili su stvari sakupljene po cijelom socijalističkom svijetu: debele role azerbajdžanskih i gruzijskih tepiha i poljsko posuđe zapakirano u novine *Pravda*, i svež-

njeve knjiga – cijelu kolekciju Puškina, Dostojevskog, Lenjina i Shakespearea, i haljine i cipele u nebrojenim kartonskim kutijama, i snježno bijeli njemački ormar, i vlastoručno izrađene knjižne police, i željezne krevete – onakve kao iz vojarnje – za druge nisu ni imali, nisu uspjeli, što li... Namještaj su postavljali oko starih orijentira: željezne škrinje i peći s popucalim bijelim pločicama i crnom unutrašnjošću. Oko strane škrinje i stare peći gradili su novi život. Da, upravo ovdje. (Amelina, 2017: 42)

Posebice se taj problem isticao na obiteljskim fotografijama koje su simbolički medij između sadašnjosti i prošlosti, živih i mrtvih. Fotografije vežu čovjeka za uspomene, za prošlost koja je na njima zabilježena, ono što se ne može promijeniti, ali se može drugačije protumačiti. Fotografiju se može protumačiti kao pseudoprisutnost te ujedno kao simbol odsutnosti (Sontag, 2002). Fotografije su dokazi i svjedoci, one prisiljavaju sjećanje na rad, povratak, razbijanje granice sadašnjosti, prolazak hodnicima traumatične stvarnosti:

– Marusjo, sada ovako, – zapovijeda Olja. – Uzmi i sve prepisuj. Samo bez tih zvjezdica i karijere u pionirskoj organizaciji. Samo djed, samo baka, samo dvije curice u školskoj odori. Pionirske marame su zapravo svi imali, ali o predsjedniku vijeća ne moraš. Manje pojedinosti! I svi su sretni. Možeš pisati i o vremenu. I brzo, jer uskoro je vrijeme za spavanje. Tišina. Samo malena udara po tastaturi. Vrlo sporo. S obiteljske fotografije mora u mislima izbacivati djedove epotele, i vojničko držanje, i tetinu crvenu maramu. Na mjestu totalitarnih simbola ostat će praznine, ali zapravo se i bez njih može ispričati obiteljska povijest. Barem u školskom sastavu. Možda se čak ništa ne dogodi ako se neke biografije poprave. (Amelina, 2017: 214)

Za obitelj Cilyk ni L'viv nije postao Dom. Kao što primjećuje Lidiya Starodubceva, grad postaje

temelj slikovnog razmišljanja, on pretpostavlja situaciju iza koje se formira njegovo osjećajno i intelektualno shvaćanje, kada se “urbanizira” ne samo krajolik zemlje, ne samo način društvenog života, već i ljudska misao: grad postaje fundamentalni element jezika slikovnog razmišljanja i metafora svijesti... Grad i svijest postaju strukturno, pojmovno i slikovno slični. (Starodubceva, 1999: 87)

Slučajno se zatekavši u L'vivu, obitelj ne prihvaća grad. Zbog neprihvatanja on gubi svoju energiju, u njemu nestaju bliski mirisi, brišu se važni tragovi prošlosti, čime on gubi svaki smisao. Gradski prostor gubi svoju jedinstvenost ili čak sakralnost koji su mu bili svojstveni, pretvarajući se u prostor koji je francuski antropolog Marc Augé nazvao “ne-mjestima” (Augé, 2010). To su prostori lišeni svoga smisla, bez identiteta i povijesti, bez namjene. To su, u biti, mjesta tranzita i globalne neodređenosti. Proučavajući pitanje sjećanja grada Aleida Assmann tumači ga kao palimpsest, “gdje slojevi i naslage koji utvrđuju povijest kao kolektivni proizvod raznih naraštaja, epoha, razdoblja

naseljavanja postaju vidljivi” (Assmann, 2015: 7), gdje je mjesto opasnoj nostalgiji za prošlošću.

OPASNA NOSTALGIJA I SJENA PROŠLOSTI

U jednom intervjuu Viktorija Amelina prokomentirala je da je “*Dom za Doma* knjiga o opasnoj nostalgiji”. Iryna Starovojt napomenula je kako je

riječ “nostalgija” (grč. νόστος – povratak kući i άλγος – bol) u 20. stoljeću poprimila osobito značenje jer ono je postalo stoljeće raseljenih osoba i ljudi s kompleksom preživjelog. To su bili ljudi otrgnuti od svojih korijena, koji su zbog novih životnih kretanja zauvijek udaljeni iz svoje tradicionalne kulture i krajolika. (Starovojt, 2018)

Ma koliko paradoksalno to bilo, likovi imaju nostalgiju za traumatičnom, a često i strašnom i sramotnom prošlošću. Oni su nositelji sjene sovjetske prošlosti koja im ne dopušta izlazak iz *življenja u prijelazu*:

Vrijeme u kojem žive devedesetnici⁵ je topografija međuvremena. Njihov prostor su odlazne i dolazne stanice i peroni, a njihova svojta putnici, odnosno posebna kasta bezdomnih i neukorijenjenih ljudi koje povezuje upravo njihovo bezdomstvo. Njih povezuje imanentnost življenja, seljenja, odsutnost domovine, odnosno zajedničko stanje svih marginalaca, bezdomnika, imigranata. (Gundorova, 2012: 205–206)

Motiv (bez)domstva *homo soveticusa* (ono što Jaroslav Poliščuk zove “kompleks beztemelja i depresivnosti” (Poliščuk, 2018: 171) jedan je od glavnih motiva u suvremenoj ukrajinskoj književnosti. I zato Viktorija Amelina pokušava rasvijetliti razlog nevoljkosti znatnog broja Ukrajinaca da se uključe u veliki Dom, zašto odabiru prijelazni prostor, zašto nedostaje želja za ukorjenjivanjem u vlastiti temelj, pronalazak svog identiteta koji je bio izgubljen, zašto žive u opasnoj nostalgiji. To je naraštaj koji je zapeo između prošlosti i budućnosti. Sovjetskost se sačuvala i u njihovoj svakodnevic i u njihovoj svijesti. Njihova umna karta je karta vječnih lutanja koja ni na koji način nije povezana s osjećajem Doma i usmjerenosti prema nacionalnoj identifikaciji. Njihova topografija sjećanja su krajolici izvan L'viva, izvan Ukrajine (SSSR, Azerbajdžan, DDR, Njemačka, Poljska, SAD, Baku, Donec'k, Lenjingrad, Moskva, Noversk⁶, New York itd.). Viktorija Amelina proširuje areale prostora traumatiziranog totalitarnom prošlošću. Spominje gotovo sve značajne rane na memorijalnoj karti: represije tridesetih godina, L'vivski geto, deportaciju Tatara, ubijanje disidenata, raspad SSSR-a, Skny-

⁵ Ukrajinski pisci koji su počeli izdavati svoja djela devedesetih godina 20. stoljeća (op. prev.).

⁶ Izmišljeno mjesto u romanu od engl. riječi *nowhere*, odnosno “nigdje” (op. prev.).

livs'ku tragediju, Majdan... Povijest obitelji Cilyk nije lokalna povijest. To nije povijest jednog naraštaja ni jedne nacije. To je povijest svjedoka:

– Ali to je jako važno, – opravdava se taj naš, očito sposobni doktorand nekog fakulteta neke tamo arheologije. – Ne samo za ovu obitelj, već i za povijest. Shvaćate, postoje područja koja su obilježili svjedoci. A neki vaši susjedi su već... (Amelina, 2017: 306)

Takva interpretacija je krajnje nužna jer postoji prijevika potreba da se

takvom iskustvu dâ određeno tumačenje, naročito oživi ili barem razumije i pojasni traumatična prošlost. Ožiljci od trauma koji su ostali ne samo na pojedinim ljudima, već i na cijelim društvima, očekuju svjedočanstvo, pravdu i izučavanje. (Blight, 2009: 248)

Priča o potrazi masovnih židovskih grobnica na prostoru vikendice Ivana Cilyka priča je o nepriznanju i neprihvatanju tuđe nesreće:

Fokus na vlastite patnje omogućava opravdanje svog brutalnog ponašanja prema drugima i prešućivanje njihovog stradanja. On ujedno onemogućuje primjećivanje stradanja onih naroda kojima su drugi narodi nanijeli nepravdu i koji bi mogli konkurirati u borbi za status najveće žrtve povijesti. (Matusiak, 2020: 158)

Pukovnik ne verbalizira svoju traumu, ali to ne znači da je on ne osjeća, da nije nositelj traumatičnog generacijskog iskustva. On se izuzima od nje potiskujući je iz svoje svijesti. Uz to, lik nije spreman prihvatiti traumu i bol drugih, onih koji su važni svjedoci najstrašnijih zločina 20. stoljeća ili njihovih potomaka:

...pukovnik ništa ne želi znati, već je rekao: to je njegova zemlja. I zatim čovjek sa šešišrom, kao i pukovnik, viče toliko da se, kako se čini, boje čak i njegovi suputnici. Viče da njegovoj dragoj Rozi u gradu nije ostao nitko i da nitko ne zna jesu li njezine roditelje strijeljali u getu ili su ih možda poslali u Belžec? I ako su ih poslali, jesu li završili u plinskoj komori ili su možda umrli ranije, u vagonu? (Amelina, 2017: 306–307)

Kao što napominje Tamara Ćundorova,

...traumatična prošlost ostaje transgresivno prisutna u sadašnjosti; osvetoljubiva kakva jest, ona proganja, ovladava, dominira nad sadašnjošću, umjesto da se zaboravi (...) Potrebni su iznimni naponi – iznimno "suočavanje" sa sjećanjem pomoću refleksije, kako bi se otrgnuli od takve traumatične prošlosti, kako bi oslobodili sadašnjost... (Ćundorova, 2012: 16)

Naslijedivši traumatično iskustvo sovjetske prošlosti, oni nisu sposobni za samoosvjesticavanje, za potrebu osjećanja i shvaćanja nacionalnog identiteta kao "kolektivnog čula oslonjenog na vjeru u pripadnost jednoj naciji i zajedništvo većine atributa koji ju razlikuju od drugih nacija" (Guibernau, 2012: 20). To i jesu značajke generacije "slučajnog identiteta", generacije "na rubu" – na prostornom, vremenskom, kulturnom i povijesnom rubu:

U rodni list svoje djece Ivan i Lilja upisali su različite nacionalnosti: Tamari – "Ruskinja", a Olja – "Ukrajinka". Kao da se pokoravaju izlizanoj ideji starijeg i mlađeg brata. Već su se obje unuke nekim čudom rodile kao Ruskinje. (Amelina, 2017: 79)

Osim toga, Cilyky nisu spremni prihvatiti novu službenu povijest u kojoj njihova "istina" postaje destruktivna. U novoj stvarnosti posttotalitarna svijest nije sposobna za transformaciju. To se može vidjeti na primjeru Olge. Kao učiteljica povijesti, ona nije spremna otvoriti istinite arhive kolektivnog sjećanja, ona odbacuje "novu povijest", ne želi znati istinu, jer posttotalitarna svijest izrasta iz odbacivanja i negiranja istine:

Ali sada je Mama Olja sigurna da ima lošeg učitelja povijesti. Ne, ona je još u sovjetskim časopisima čitala o svim užasnim činjenicama, represijama, "ponekim ekscesima i pretjerivanjima". (...) Čitala i zaboravljala. Olja nije bila jedna od onih koji su hvatali valove stranih radiopostaja, koji su tražili nešto izvana iz druge zemlje, osim udobnih cipela i traperica... I stvar nije u tome koje će knjige sada pročitati – slika svijeta u njenoj glavi ne može se tek tako uzeti i preokrenuti... A povijest ja doista ne znam. Potpuno sam se zbrkala. Tada sam učila samo jednu povijest, a sada je druga. (Amelina, 2017: 117)

Ništa manje važan detalj u romanu nije odnos likova prema materinjem jeziku koji prema Martinu Heideggeru tumačimo kao "dom bitka". Jezik je odraz svjetonazorske slike kako nacije tako i osobnosti: "Pravo mjesto obitavanja bitka čovjeka nalazi se u jeziku, neovisno o tome zna li on to ili ne, to će nas iskustvo koje stječemo jezikom tada dotaknuti u najskrivenijim dubinama našeg bića" (Heidegger, 2007: 135). Upravo su u jeziku položeni temelji samoidentiteta, mentalne značajke i svjetonazorski identiteti. Još je u 19. stoljeću Oleksandr Potebnja naglašavao da je jezik "duša naroda", određena konsolidacijska duhovna energija. I tu su Cilyky dezorijentirani: odabirući imena svojim kćerima, zastali su kod dviju verzija – ruske varijante "Maša" i ukrajinske "Marusja". Jasno je da je sve to posljedica nedostatka jasno određenog glasa generacijskog sjećanja koje je nositelj traumatične sovjetske prošlosti.⁷

⁷ U ukrajinskim povijesnim, kulturološkim i književnim istraživanjima tema traume aktualizirana je u istraživanjima Tamare Ćundorove (Ćundorova, Tamara, 2014. *Postkolonial'nyj roman generacijnoji travmy ta postkolonial'ne čytannya na shodi Jevropy*, u: Postkolonializm. Generaciji. Kul'tura, ur. T. Ćundorova, A. Matusiak, Kijev: Laurus, 2014, str. 26–44), Vadyma Vasylenka (Vasylenko, Vadym, 2016. *Modyfikacija travmy v ukrajins'kij emigracijnij prozi druhoji polovyny XX stolittja*: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vasylenko_Vadym/Modyfikatsiia_travmy_v_ukrajinskij_emihratsiinii_prozi_druhoi_polovyny_KhKh_stolittia.pdf, pristup: 3. travnja 2021), Vitalija Černeć'kog (Černeć'kyj, Vitalij, *Kartoğra-fujučy postkomunistyčny kul'tury*, Kijev: Krytyka), Oksane Kis' (Kis', Oksana, 2010. *Kolektyvna pamjat' ta istoryčna travma: teoretyni refleksiji na tli žynočyh spoğadiv pro ġolodomor*, u: *U pošukah vlasnoğ ġolosu: Usna istorija jak teorija, metod ta dzerelo*.

I zato jedina perspektiva leži u pronalasku jezika koji može opisati bol i traumatu i izaći iz šutnje.

IZLAZ IZ ŠUTNJE I PRONALAZAK DOMA

Giorgio Agamben je ustvrdio: “Svrha onoga koji je preživio je da pamti. On se ne može ne prisjećati” (Agamben, 2012: 26). Svjedočanstvo je čežnja za mogućnošću “biti nakon traume”. Sposobnost pripovijedanja proživljenog za žrtvu je prilika za obnovu vlastite biti uništene traumom.

Jer čovječanstvo se našlo na početku civilizacijskog jaza koji izaziva refleksiju: kako shvatiti nešto što nadilazi bilo kakve granice shvaćanja, kako izraziti nešto što izmiče racionalnom polju jezika pomoću kojega bi to nešto ostvarilo svoju reprezentaciju. Neopisivi razmjeri totalitarnog nasilja ostavili su one koji su doživjeli njegovu krajnje razumsku destruktivnost u komunikacijskoj praznini, “između” mogućnosti i nemogućnosti govorenja o proživljenom iskustvu. Stoga se kao jedini način njegove artikulacije pokazala šutnja... (Matusiak, 2020: 12)

Sovjetska prošlost proniknula je u sjećanje generacija. Ona za sobom povlači generacijsku traumatu. Tri naraštaja obitelji Cilyk njezini su nositelji, iako je nikada nisu priznavali ni spomenuli. Ivan Cilyk šutio je o proživljenoj gladi, Velika Ba o evakuaciji obitelji u Azerbajdžan, Olga o deformiranom povijesnom sjećanju, Tamara o kompleksu neimaštine koji je od nje učinio “čovjeka bez identiteta”, Maša i Marusja o teretu postsjećanja koji je u njima duboko ukorijenjen. To su ljudi s “raskoljenim identitetom” koji se ne identificiraju sa žrtvama i zato nisu spremni “izaći iz šutnje”, nisu spremni progovoriti o svom traumatičnom iskustvu. Nemogućnost artikuliranja svoje boli iz raznih razloga stavlja cijele naraštaje u poziciju “agenata šutnje” koji su “prisvojili pravo da kontroliraju ono o čemu je dozvoljeno govoriti i o čemu ne treba govoriti, što treba pamtiti i što mora ostati zaboravljeno...” (Matusiak, 2020: 13). Oni šute o boli, o osjećajima, o svojim brigama. Življenje u prostoru prošlosti ili u bezvremenom prostoru – to su koordinate naraštaja s njihovim rodovskim traumatičnim naslijeđem koje onemogućuje shvaćanje potrebe za transformacijom i ponovnim osvješćivanjem svog nacionalnog identiteta. Većina predstavnika te epohe nositelji su posttotalitarne svijesti koja se prenosi s

Zbornik znanstvenih članaka, ur. Ć. Ć. Ćrinčenko, N. Hanenko-Frizen. Harkiv: PP “TORGSIN PLJUS”, str. 171–191.), Iryne Starovojt (Starovojt, Iryna, 2018. *Bumerang pamjati: pro stydki i strashni spogady v ukrajins'kij literaturi*: <http://litakcent.com/2018/02/02/bumerang-pam-yati-pro-stidki-i-strashni-spogadi-v-ukrajinskiy-literaturi/>, pristup: 3. srpnja 2021), Hrystyn Rutar (Rutar, Hrystyna, 2018. *Travmovana čy mifologizovana pamjat' [na materiali romanu “Tango smerti” Jurija Vynnyčuka]*, u: *Sučasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zbornik znanstvenih radova*, ur. I. Sabadoš. Užgorod, br. 23, str. 294–298) itd.

koljena na koljeno, s raskoljenim podijeljenim sjećanjem koje od njih čini “naraštaj nacionalne depresije”. Međutim, Viktorija Amelina označava put izlaza iz “krajolika uskraćenih” putem dviju slika – slike slijepe Marusje koja, unatoč svemu, vidi Dom u svim njegovim projekcijama, i u slici pripovjedača – psa pudla Doma.

S obzirom da je jedini mogući izlaz iz šutnje pronalazak jezika koji će moći ispričati traumatično iskustvo prošlosti, autorica poseže za “nultim stupnjem pisanja” Rolanda Barthesa. Takvo pisanje tumačimo kao neutralno, lišeno utjecaja ideologije i stereotipa. Autorica pronalazi glas Drugoga i kao pripovjedača postavlja pudla Doma. Ona na taj način strukturu djela čini kompleksnijom i složenijom, jer korištenje takvog mehanizma čini roman ironičnim, djelomice sarkastičnim i paradoksalnim.⁸ Jedino je pas spreman svjedočiti, jer ljudi nisu našli odgovarajući jezik:

Općenito je čak i zgodno što sam pas. Da sam čovjek, do sada bih se već umorio od samo jedne nužne odluke: kojim točno jezikom ispričati ovu priču – ukrajinskim ili ruskim (druge jezike ne bih dobro poznao, čak i kad bih bio čovjek, ponestalo bi sugovornika...). Zatim, nakon što sam konačno već odlučio, neprestano bih parafrazirao rečenicu koja objašnjava taj odabir: kako je bolje reći, “ukrajinskim ili ruskim”, ili možda “ruskim ili ukrajinskim”? Ne, ja jednostavno nikada ništa ne bih ispričao. Da sam čovjek. Ali pas može reći. Stoga ću iskoristiti taj privilegij. (Amelina, 2017: 11)

Dominik, koga su dovezli i ostavili u L'vivu, sposoban je osvijestiti i pronaći grad kao Dom. Proučavajući problem sjećanja grada, Aleida Assmann napomenula je:

Govoreći o “prostoru”, podrazumijevamo nešto što je potrebno konstruirati, čime je potrebno ovladati, kao i organizirati, koristiti ili uređivati. Prostor je pretežno predmet uređivanja i planiranja, dispozitivna masa za ljude s namjerom kao što su arhitekti, građevinari ili političari. Svi oni usmjeravaju svoj pogled prema budućnosti; oni se žele uplitati, mijenjati, pregrađivati. Mjesta se pak odlikuju time da su se u njima već odvale neke aktivnosti, u njima se proživjelo, nastradalo, nešto se napravilo. Tamo se povijest već dogodila, ostavivši iza sebe znakove u obliku tragova, relikata, ostataka, spomenika, urezotina, ožiljaka ili rana. Gradovi imaju imena i priču ili priče, oni u sebi skrivaju prošlost; prostori otkrivaju dimenziju planiranja i ukazuju na budućnost. (Assmann, 2015: 10)

Upravo takva projekcija mijenja fokus: od shvaćanja Doma kao mjesta sjećanja do njegova tumačenja kao prostora sjećanja, i ona vodi prema osvješćivanju perspektive izgradnje svog identiteta pripremanjem temelja i pronalaskom puta prema Domu. Marusja

⁸ Vrijedi napomenuti da se ovdje vidi nastavak tradicije, naročito treba spomenuti roman Majka Jožansena *Podorož učenožo doktora Leonardo i jožo majbutn'oji kohanky prekrasnoji Al'česty u Slobožans'ku Švajcariju* (1928).

osjeća snažnu povezanost s gradom, jer su njezin otac i baka Vira L'vivljani, nositelji tog posebnog lokalnog l'vivskog identiteta, s njegovim mentalnim, kulturnim i političkim odlikama.⁹ Ona je gotovo jedina koja teži pretvoriti Dom iz mjesta sjećanja, i to tuđeg sjećanja, u prostor sjećanja. Ona je spremna tražiti ključeve simbolične memorijalne škrinje kako bi stvorila svoju povijest i naposljetku učinila prostor na ulici Lepkog svojim Domom.

Roman Viktorije Ameline također je pokušaj revizije te reinterpretacije naše zajedničke prošlosti koja je podlijegala različitim tumačenjima koja su iznjedrila njezine brojne interpretacije.

Ova je knjiga, vjerojatno, ključ sporazumijevanja. Jer jednako tako čak ni sada, nakon što smo u novoj državi proživjeli dosta velik dio života, nismo naučili vidjeti druge. Nismo naučili osjetiti da u našim očima oni mogu biti otimači i stranci, dok oni imaju svoju privatnu povijest odnosa s tim gradom i mjestom. I ako ih gledamo kao žive ljude koji imaju svoje osjećaje i svoju obiteljsku povijest, vidjet ćemo potpuno drugačiju sliku i prestat ćemo ih doživljavati kroz obrasce koji jako često razaraju ljudsku komunikaciju. *Dom za Doma* govori o tome, o pronalasku zajedničkog jezika između toliko različitih i često međusobno dalekih, ali u nečemu bliskih ljudi u jednome gradu. (Savka, 2017)

I zato se pozivanje na pojam “generacijske traume” i koncept “postsjećanja” može smatrati glavnom istraživačkom strategijom ovoga članka, koja omogućuje panoramsku analizu povijesnog kao i sociokulturnog konteksta romana V. Ameline *Dom za Doma*, a koji je postao još jedan pokušaj da se progovori o onome što put Ukrajinaca prema Domu čini suviše nesigurnim i dugačkim. Osobit tip naracije, osjetljiv rad s mapiranjem traumatičnog iskustva sovjetske prošlosti, narativizacija uspomena o teškom obliku amnezije, neizrecive riječi i glasna šutnja – sve to omogućilo je nastanak složenog romana o složenoj povijesti na memorijalnoj karti suvremene ukrajinske književnosti.

S ukrajinskog, po rukopisu, preveo
Pavao JERGOVIĆ

⁹ U ovom kontekstu zanimljivo će biti pitanje L'viva kao mjesta sjećanja, jer je polikulturni i polietnički grad-predvodnik uz čiju se povijest ukorijenilo puno mitova, stereotipa i manipulacija. Prije svega, riječ je o radovima Katažyne Kotyn'ske (Kotyn'ska, Katažyna, 2017. *L'viv: perečytuvannja mista*. L'viv: Vydavnyctvo Staroĝo Leva) i Stefanije Andrusiv (Andrusiv, Stefanija, 2000. *Modus nacional'noji identyčnosti: L'vivs'kyj tekst 30-h rokov XX. st. Ternopil'*: Džura; L'viv: L'vivs'kyj nacional'nyj universytet Ivana Franka), zatim jedinstvenom vodiču *L'viv misto nathnennja. Literatura* (2017, L'viv: Vydavnyctvo Staroĝo Leva), zbirci gradskih priča *To je L'viv* (2017, L'viv: Vydavnyctvo Staroĝo Leva), antologiji *Knyĝa Leva: L'viv jak tekst. L'vivs'kyj prozovyyj andergraund 70-80-x rr. XX. st.* (2017, L'viv: Piramida); romanima J. Vynnyčuka (*Aptekar*, 2015, Harkiv: Folio; *Tańĝo smerti*, 2012, Harkiv: Folio), N. Ĝurnyc'ke (*Melodija kavy u tonal'nosti kardamonu*, 2013, Harkiv: Klub simejnoĝo dozvillja), P. Jacenka (*L'vivs'ka saĝa*, 2010, L'viv: Piramida) itd.

LITERATURA

- Agamben, G. 2012. *Homo sacer. Što ostaetsja posle Osvencyma: arhiv i sviditel'*. Moskva: Izd. “Evropa”.
- Amelina, Viktorija 2017. *Dim dlja Doma*. L'viv: Vydavnyctvo Staroĝo Leva.
- Assmann, Aleida 2015. “Pamjat' mista”, u: *Pytannja literaturoznavstva*, br. 92. str. 7–25.
- Auge, Marc 2010. *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*, prev. R. Chymkowski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Blight, David W. 2009. “The Memory Boom: Why and Why Now?” U: *Memory in Mind and Culture*, ur. Pascal Boyer i James V. Wertsch. New York: Cambridge UP, str. 238–251.
- Caruth, Cathy 2017. *Počuty travmu. Rozmowy z providnymy specialistamy z teorii ta likuvannja katastrofičnyh dosvidiv*; prev. s engleskog Kateryna Dysa. Kyjiv: Duh i Litera.
- Dubrovs'ka, Al'ona 2010. *Opozycja “Dim”/“Antydim” u romani V. Vynnyčenka “Hoču!”* URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=10347&chapter=1>, pristup: 7. travnja 2021.
- Gundorova, Tamara 2014. “Postkolonial'nyj roman ĝeneracijoi travmy ta postkolonial'ne čytannja na shodi Jevropy”, u: *Postkolonializm. Ĝeneraciji. Kul'tura*, ur. T. Ĝundorova, A. Matusiak. Kyjiv: Laurus, str. 26–44.
- Ĝundorova, Tamara 2018. “Posttravmatyčne pys'mo i rytoryka vidsutnosti: Bruno Schulz – Georges Perec – Joanthan Foer”, u: *Slovo i čas*, br. 11, str. 97–108.
- Gundorova, Tamara 2012. *Tranzytna kul'tura. Symptomny postkolonial'noji travmy: eseji*. Kyjiv: Ĝrani-T.
- Guibernau, Montserrat 2012. *Identyčnist' nacij*. Kyjiv: Tempora.
- Heidegger, Martin 2007. *Doroĝoju do movy*. L'viv: Litopys.
- Hirsch, Marianne 2001. “Surviving images: Holocaust photographs and the work of postmemory”, u: *Visual culture and the Holocaust*, ur. Zelizer B. London: The Athlone Press London, str. 215–247.
- Le Goff, Jacques 2013. *Istorija i pamjat'*. Moskva: Rossijskaja poliitičeskaja ěnciklopedija.
- Matusiak, Agnieszka 2020. *Vyjty z movčannja. Dekolonial'ni zmaĝannja ukrajins'koji kul'tury ta literatury XXI stolittja z posttotalitarnoju travmoju*, s poljskog prev. A. Bondar. L'viv: LA “Piramida”.
- Nora, Pierre 2005. “Vsemirnoe toržestvo pamjati”, u: *Neprikosnovennyj zasap: debaty o politike i kul'ture*, br. 2/3 (40/41), URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/ha2.html>, pristup: 10. travnja 2021.
- Poliščuk, Jaroslav 2018. *Ĝibrydna topoĝrafija. Miscja j ne-miscja v sučasnij ukrajins'kij literaturi*. Černivci: Knyĝy-XXI.
- Puhons'ka, Oksana 2018. *Literaturnyj vymir pamjati*. Kyjiv: Akademvydav.
- Romanenko, Olena 2018. “Koordynaty domu: symvolični prostory romanu Viktoriji Ameliny ‘Dim dlja doma’”, u: *Synopsys: tekst, kontekst, media*, br. 3, str. 1–16.
- Rüsen, Jörn 2010. *Novi šljahy istoryčnoĝo myslennja*. L'viv: Litopys.
- Santos, Myrian 2001. “Memory and narrative in social theory: The contributions of Jacques Derrida and Walter Benjamin”, u: *Time & Society*, br. 10, str. 163–189.
- Savka, Marjana 2017. “‘Dim dlja doma’ – ključ do porozuminnja miž dalekymy i blyz'kymy ljud'my odnoĝo

mista”, *Starylev.com*, 26. listopada, URL: <https://starylev.com.ua/news/dim-dlya-doma-klyuch-do-porozuminnya-mizh-dalekymy-i-blyzkymy-lyudmy-odnogo-mista>, pristup: 17. ožujka 2021.

Sontag, Susan 2002. *Pro fotoğrafiju*. Kyjiv: Osnovy. Starodubceva, Lidija 1999. “Gorod kak metafora urbaniziruemogo soznaniya”, u: *Urbanizacija v formirovanii sociokul'turnogo prostranstva*. Zbornik znanstvenih radova. Moskva: Nauka, str. 70–93.

Starovojt, Iryna 2018. “Bumerang pamjati: pro stydki i strašni spoğady v ukrajins'kij literaturi”, *Litakcent.com*, URL: <http://litakcent.com/2018/02/02/bumerang-pam-yati-pro-stidki-i-strashni-spogadi-v-ukrayinskiy-literaturi/>, pristup: 14. ožujka 2021.

SUMMARY

HOME AS A SITE OF MEMORY: THE PROBLEM OF NATIONAL IDENTITY IN VICTORIA AMELINA'S NOVEL *HOME FOR DOM*

The article is devoted to one of the key topics of modern Ukrainian literature – the problem of national identity. It is emphasized that “home” is one of the symbolic images which represent the model of per-

ception and interpretation of the past. Appealing to Pierre Noras works, home can be interpreted as a site of memory, as a unit symbolizing the voice of ancestors, the confluence of past and future. The study examines Victoria Amelinas novel *Home for Dom*, in which home appears as a spatial metaphor of family memory, as a place of memorial experiences of generations (both individual and collective). Interpreting home as a philosophical and ontological constant, the author addresses the problem of internal homelessness and existential orphanhood. Additionally, the problem of unfoundedness, “disorientation on the ground” and the trauma of totalitarian past are considered in this context.

The research subject encompasses the problem of national identity, its loss and search; the memory of generations; the traumatic experience of the Soviet past; and the phenomenon of post-totalitarian consciousness. Therefore, what is home in Victoria Amelina's novel: the “landscape of the underprivileged” separated by the memory of the past or the place where national self-identification takes place?

Keywords: home, memory, national identity, shadow of the past, trauma, landscape, topos, site of memory, post-totalitarian consciousness